

dels de øvrige sundhedsskadelige og trivselsnedsættende påvirkninger i arbejdsmiljøet, som medvirker til fysisk og psykisk nedslidning af arbejdstagerne.

3) Udstødningen.

Både ulykker og erhvervssygdomme kan ligesom strukturforandringer i erhvervslivet medvirke til, at arbejdskraften udstødes fra arbejdsmarkedet — og før eller siden må overgå til invalide- eller tidlig folkepension. Det er naturligvis svært at fastslå, i hvilket omfang arbejdsmiljøet eller andre forhold øver indflydelse på udstødningsprocessen. Som fremhævet i Rapport nr. 3 finder arbejdsmiljøgruppen imidlertid, at en række undersøgelser har peget på, at forhold i arbejdsmiljøet er stærkt medvirkende.

At 2) og 3) har større betydning end hidtil antaget, er der især peget på i Arbejdsmiljøgruppens 3. rapport.

2. Omkostningerne.

Her er det ikke udgifter/udbetalinger, men omkostninger forstået som beslaglæggelsen af ressourcer, der kunne være anvendt alternativt, der skal tages op. De samfundsmæssige omkostninger svarer således til den reduktion, der finder sted i produktionsmulighederne nu og i fremtiden som følge af arbejdsmiljøskaderne. Tabene kan opdeles i forskellige komponenter: produktionstab, ressourcebinding, materielle skader og ikke-økonomiske velfærdstab.

1) Produktionstab.

Produktionstab kan illustreres ved spørgsmålet: Hvor mange flere boliger, fødevarer, maskiner m. v. ville der i 1972 kunne produceres, hvis ikke 67.700 arbejdere måtte blive væk fra arbejdet i 3 dage eller mere på grund af arbejdsulykker — eller hvis ikke godt 28.000 måtte overgå til invalide- og tidlig folkepension? Produktionstab rammer forskellige: Virksomhederne i form af mindre omsætning, og de ansatte i form af mindre indkomst. Nogle af tabene omfordes i samfundet ved hjælp af indkomstoverførsler, f. eks. dagpenge eller pensioner. Her er det navnlig det offentlige — altså skatteyderne — der må betale, men også arbejdsgiverne er med i form af dagpengeydelse og præmier til ulykkesforsikring. Overførslerne er dog langt fra noget fyldestgørende udtryk for sam-

fundstabet, og i øvrigt er indkomstoverførslerne ikke i sig selv udtryk for et samfundsmæssigt tab, selv om de indebærer en udgift for den, der skal betale.

Nogle vil hævde, at noget af produktions-tabet er fiktivt, fordi den mistede arbejdstid dækkes ind f. eks. ved at de skaderamte erstattes af andre arbejdstagere eller efterhånden genoptager arbejdet. Men den arbejdskraft, hvormed virksomhederne skal erstatte den produktive arbejdstid, kunne (burde) have produceret noget andet, hvis skaderne ikke var indtrådt.

Hertil kommer, at indkomstbortfaldet for den skaderamte for langt den overvejende dels vedkommende kun dækkes delvis, og i øvrigt udredes af skatteborgerne og ikke af produktionen.

2) Ressourcebindingen

Ressourcebindingen kan illustreres tilsvarende ved at spørge: Hvilke hospitals- og andre behandlingsudgifter gav f. eks. de 67.700 ulykker i 1972 anledning til? Hvad kostede f. eks. revalidering og genoptræning, medicin, sygetransport, plejehjem og en række af de offentlige og private administrationer? Også langt den væsentligste del af disse udgifter afholdes af skatteborgerne.

3) De materielle skader

I forbindelse med arbejdsulykker sker der ofte skader på materialer, redskaber og maskiner m. v. Disse skadesomkostninger bæres af virksomhederne, evt. via forsikrings-selskaberne.

4) De ikke-økonomiske tab

En ofte overset følge af arbejdsmiljøskaderne er de forhold i arbejdsmiljøet, som måske først på længere sigt fører til trivsels- og sundhedsskader og deraf følgende økonomiske tab. Sådanne lidelser er det ikke muligt at vurdere økonomisk — i dag.

3. Skøn over tabene

3.1. Arbejdsulykker i 1972.

Der er ikke i Danmark foretaget nøjere undersøgelser af arbejdsmiljøskadernes samfundøkonomiske omkostninger. Grove skøn, der antyder størrelsesordenen af nogle af de ovenfor nævnte omkostningsposter, baseres derfor på beregninger foretaget i